

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну наукову працю
Черкаської Євгенії Феліксівни

«Психологічні особливості емоційної стійкості вчителів з різним досвідом
роботи»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 05 Соціальні науки
за спеціальністю 053 Психологія

Актуальність теми дослідження. Рецензована кваліфікаційна робота присвячена одній із найбільш актуальних проблем сучасної психологічної науки проблемі емоційної стійкості у педагогічних працівників. Через виникнення великої кількості нових факторів в системі освіти, як от запозичення нових методів викладання, викладання онлайн з початком пандемії Covid-19, організаційні моменти через воєнні дії, проблема емоційної стійкості набула особливої актуальності. У роботі доцільно зауважується, що професія вчителя належить до професій стресогенного типу, оскільки характеризується інтелектуальним напруженням, підвищеним рівнем відповідальності за навчання та виховання підростаючого покоління, падінням престижу вчительської професії, неготовністю вчителя до переходу від ролі інтелектуального зразка до ролі консультанта і помічника учня. Надмірні емоційні навантаження впливають на успішність виконання професійних обов'язків і зумовлюють виникнення психосоматичних захворювань, особливо у вчителів, які мають низький рівень емоційної стійкості.

Розглядаючи роботу більш детально, зазначимо, що дослідження авторки побудоване в рамках парадигми психологічної стійкості, згідно з якою, емоційна стійкість особистості це інтегративна властивість, що включає в свою структуру емоційні, волеві, інтелектуальні мотиваційні компоненти психічної діяльності, а також здатність пригнічувати емоційні реакції, задля продовження робочої активності, яка в такому стані має тенденцію до зниження.

Аналіз змісту дисертації Є. Ф. Черкаської «Психологічні особливості емоційної стійкості вчителів з різним досвідом роботи» дає підстави зазначити, що вперше було досліджено емоційну стійкість вчителів загальноосвітніх навчальних закладів, враховуючи їх досвід роботи, саме в сучасних умовах освітнього процесу та виявлено, що у вчителів з досвідом роботи до п'яти років та у вчителів з досвідом роботи від п'яти до десяти років спостерігається вища емоційна стійкість ніж у вчителів з великим досвідом роботи, що відповідає віковим особливостям нервової системи.

Об'єкт, предмет та завдання дослідження логічно і структурно узгоджені, відповідають визначеній авторкою меті. Організаційно-методичні засади проведеного дослідження розкрито повною мірою на достатньому фаховому рівні. Кількісний і якісний аналіз отриманих даних здійснено кваліфіковано та коректно. Представлені наукові положення щодо наукової новизни і практичні розробки є достатньо обґрунтованими і не викликають заперечень.

Рецензована робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних наукових джерел та додатків. Перший розділ роботи присвячено аналізу проблеми емоційної стійкості, де було виділено чотири основні підходи до вивчення емоційної стійкості: емоційна стійкість, як здатність долати стан емоційного збудження; емоційна стійкість залежить від типу сили нервової системи, процесів збудження і гальмування; емоційна стійкість, як стійкий емоційний стан і емоційна реакція; емоційна стійкість, як інтегрована властивість особистості. Також визначено показники емоційної стійкості вчителів, а саме впевненість у собі, відсутність страху перед дітьми, низькі показники тривожності, адекватна самооцінка, наявність сформованих волевих якостей, задоволеність діяльністю, індивідуально-типологічні властивості нервової системи, мотивація професійної діяльності, сприятливий психологічний клімат, умови праці, знання закономірностей саморегуляції і володіння її прийомами та інші.

У другому розділі роботи описано процедуру емпіричного дослідження, вибірку та обґрунтовано використання психодіагностичного інструментарію. Також у розділі подано опис взаємопов'язаних методів та методик, які виділені за допомогою методу експертних оцінок та встановлення найважливіших для педагогів компонентів педагогічної діяльності.

У третьому розділі дисертації представлено результати емпіричного дослідження та на їх основі обґрунтовано програму розвитку емоційної стійкості вчителів. Зазначена програма передбачає проведення психологічного тренінгу, побудованого на цілеспрямованому формуванні способів організації діяльнісного змісту емоцій. Метою тренінгу було створення умов для особистісного зростання, вдосконалення способів емоційного регулювання діяльності та розвитку емоційної стійкості педагогів. Експериментальна перевірка ефективності тренінгу переконливо показала його високу результативність, яка виявилася у достовірних статистично значимих позитивних змінах, а саме підвищенні рівня стресостійкості педагогів та зниження емоційної напруги. Ілюстрації дозволили дисертантці детально відобразити хід та результати досліджень.

Таким чином, розроблені авторкою і викладені у роботі наукові положення мають високий рівень обґрунтованості. Євгенією Феліксівною опрацьовано і осмислено значну кількість наукових джерел як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, якісно проаналізовано психологічні особливості емоційної стійкості вчителів.

У процесі дослідження науково обґрунтовано теоретичні, методологічні та практичні аспекти вивчення актуальної теми. На основі отриманих емпіричних результатів, дисертанткою визначено, що найсприятливішими умовами підвищення емоційної стійкості створюються у процесі психологічного тренінгу, побудованого на цілеспрямованому формуванні способів організації діяльнісного змісту емоцій. Підвищення емоційної стійкості як властивості особистості загальноосвітнього

навчального закладу буде дієвим, якщо воно розглянуто як цілісна система емоційного регулювання діяльності, що задає єдність емоційного та фізіологічного регулювання, афективного та інтелектуального. Це вказує на достатній рівень оволодіння методологією наукової діяльності та дозволяє використовувати розроблену програму та отримані результати в практичній діяльності психологами навчальних закладів.

Зроблені у дисертації висновки логічні та є результатом всебічного та об'єктивного аналізу феномена емоційної стійкості, здійсненого за допомогою сучасного наукового інструментарію. Поставлені у роботі завдання є повністю виконаними.

Цінність даної наукової роботи полягає у цілісному розгляді проблеми емоційної стійкості вчителів з різним досвідом роботи. Сильною стороною роботи є розроблена Євгенією Феліксівною тренінгова програма, яка направлена на покращення емоційної стійкості вчителів. Робота містить самостійні наукові висновки авторки. Слід звернути увагу на значний особистий внесок здобувачки, який свідчить про широке науководслідне поле апробації, реалізацію та обробку емпіричних даних здійснених самостійно з наступним обговоренням і висвітленням у 16 публікаціях, серед яких 4 статті, опубліковані у фахових виданнях, включених до переліку, затвердженого МОН України, 4 статті у зарубіжних наукових виданнях, 8 матеріалів конференцій та тез виступів. Рівень наукових публікацій здобувачки можна оцінити як високий.

Вважаємо, що дисертація відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44; зі змінами від 21.03.2022 р.).

Дисертаційна робота Черкаської Євгенії Феліксівни «Психологічні особливості емоційної стійкості вчителів з різним досвідом роботи»,

представлена на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія», є самостійною завершеною працею, в якій вирішується актуальна наукова проблема емоційної стійкості. За своєю актуальністю, методичним рівнем планування і проведення дослідження, науковою новизною та практичними результатами робота відповідає вимогам, встановлених щодо дисертацій, а її авторка Черкаська Євгенія Феліксівна заслуговує на присвоєння їй ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – «Психологія».

Рецензент

провідний науковий співробітник
лабораторії психології
особистості імені П.Р. Чамати
Інституту психології імені Г.С. Костюка
НАПН України,
доктор психологічних наук,
старший дослідник

Олена ЧИХАНЦОВА

